

Det våras för medborgardialoger

Nazem Tahvilzadeh

Förord

2014 års Demokratiutredning har i uppgift att analysera behovet av och utarbeta förslag till åtgärder för att öka och bredda engagemanget inom den representativa demokratin. Utredningen ska även föreslå åtgärder i syfte att stärka individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen. Inom ramen för ovan beskriva uppgifter ska utredningen bl.a. undersöka hur och i vilken omfattning medborgardialog och andra metoder för medborgerligt inflytande tillämpas i politiska beslutsprocesser och bedöma vilken effekt de har på den lokala demokratiutvecklingen.

Nazem Tahvilzadeh har på uppdrag av 2014 års Demokratiutredning skrivit en underlagsrapport om hur två kommuner, Botkyrka och Göteborg, har arbetat med olika former av medborgardialog i syfte att stärka och utveckla den lokala demokratin. Nazem Tahvilzadeh är doktor i offentlig förvaltning och forskare vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka.

Innehåll

Förord	2
Innehåll	3
1 Inledning	5
1.1 Medborgardialoger som demokratipolitik.....	6
1.2 Demokrati genom deliberativt deltagande	7
1.3 Hur har det gått?	9
2 Kan medborgardialoger fördjupa demokratin?	11
2.1 Kritiska perspektiv	12
2.2 Optimistiska utsikter	14
2.3 Kort om fallstudierna.....	16
3 Göteborg mobiliserar för medborgardialoger	18
3.1 En policy för medborgardialog.....	18
3.2 Institutionella arrangemang.....	19
3.3 Deltagande, kommunikation och inflytande?	22
3.4 Kritiska rörelser.....	24
3.5 Vacklande stöd och olika motiv	25
4 Botkyrkadialogen under press	28

4.1	Institutionella arrangemang i Alby 2000-2013	29
4.2	Albyberget till salu	30
4.3	Alby är inte till salu: stoppa beslutet	32
4.4	Skarp konflikt: auktoritär styrning	34
4.5	Gapet mellan retorik och praktik	35
5	Fördjupar medborgardialoger demokratin?	37
5.1	Arrangemang för deliberativt deltagande?	38
5.2	Paradoxala motiv	41
5.3	Avslutande diskussion: tre utmaningar	42
6	Referenser	44

1 Inledning

Det är dålig stämning runt picknickbordet. Två företrädare för ”Pantrarna för upprustning av förorten” kräver svar: Kommer ni att öppna fritidsgården i Biskopsgården, i så fall när? Politikerna har svårt att få en syl i vädret. Runt bordet utanför stadsdelsnämndens lokaler står ett hundratal ungdomar som deltar i samtalet. En ung man ställer sig på bordet och läser upp en dikt.

Pantrarnas aktion år 2011 syftar till att uppmärksamma behovet av en fritidsgård. Initiativtagaren Murat som växt upp i området hade svårt att få studiero på det lokala biblioteket där många unga spenderade sin fritid. Han besökte stadsdelsnämndens sammanträde och undrade varför fritidsgården för unga vuxna som fanns i området stängts. Av ren tur hade Murat hunnit till det öppna förmötet inför nämndsammanträdet där medborgare ges möjlighet att ställa frågor och få svar. Detta är startskottet på en dialog mellan föreningen och stadsdelsnämnden som pågår i ett par år. Samma år arrangerar Pantrarna ett öppet möte och två demonstrationer i anslutning till nämndens sammanträden och samlar vid vart och ett av dessa tillfällen ett hundratal personer till stöd för att öppna fritidsgården. Processen går sakta. Fritidsgården blir en symbolfråga för något större: en frustration över marginalisering och maktlöshet i förorten.

Samtalet runt picknickbordet kantas därför av heta känslor. Pantrarna känner sig förbisedda och politikerna känner sig pressade. För många av ungdomarna runt bordet är det första gången de deltar i en demonstration. Några ur just denna grupp deltar ett par år senare i en demonstration i Folkets hus Hallunda, i Botkyrka kommun. Här pågår ett annat känslofyllt samtal. I samtalets mitt står en kommundirektör, en väktare och Emma, uppväxt i stadsdelen Alby och initiativtagare till kampanjen ”Alby

är inte till salu”. Stämningen är riktigt dålig. Många sympatisörer trängs bakom Emma och brister ut i spontana talkörer: ”En enad förort kan aldrig besegras.” De vill ta del av fullmäktigemötet, de vill lyssna på debatten och visa sitt missnöje med ett troligt beslut att sälja ut 1 300 lägenheter på Albyberget. Kommunledningen har förlagt mötet till Folkets hus där debatten sänds i en intilliggande sal i direktsändning. Problemet är att inte alla får plats i biosalen. Demonstranterna kräver att de släpps in i sammanträdeslokalen. Kommunföreträdarna och väktarna tycker inte att det är en bra idé och vet inte riktigt hur situationen ska lösas. Fullmäktige avbryter mötet.

Bakom mötet ligger starka, uppdämda känslor. Å ena sidan är protestkampanjens deltagare frustrerade och utmattade efter att i flera månader ha lagt ner sin fritid på att i kraftig motvind försöka hindra kommunens beslut. Å andra sidan har vi politiker och tjänstepersoner som fått sin trovärdighet ifrågasatt inför hela landet i en intensiv mediedebatt. Botkyrka kommun har länge uppmuntrat ungas deltagande i politiken. I detta fall vill man dock inte ändra sin uppfattning trots att ungdomar mobiliserat sig i en högljudd protestkampanj och kräver dialog.

1.1 Medborgardialoger som demokratipolitik

Situationerna ovan aktualiserar frågan om medborgardialoger och demokratin. En medborgardialog är ett möte mellan medborgare och politiker eller tjänstepersoner med ansvarspositioner i offentliga organisationer. Det handlar om offentligt initierade verksamheter där befolkningen idag allt oftare bjuds in till samtal kring en specifik fråga. Detta rymmer ett brett spann av ”inbjudet deltagande”¹, däribland samråd, referensgrupper, webbpaneler, informationsmöten, cafédialoger, framtidsverkstäder, open space, deltagandebudgetering, rådslag och dialogforum.

De flesta kommuner arbetar med inbjudet deltagande. Motivet är att utveckla demokratin. Alla förväntas vinna på deltagandet: partier, förvaltning och medborgare. Särskilt hävdas att verksamheten ska förbättra den politiska jämlikheten genom att

¹ Cornwall 2004

stärka marginaliserade grupperns möjligheter att delta. Företag utvecklar mötesformer och programvaror för dialogmöten i fysiska eller virtuella rum. Processledare, facilitatorer och ”demokratiutvecklare” har blivit kompetensnischer. Men hur påverkas demokratin av det inbjudna deltagandet? Vilka motiv har makthavare och hur arrangeras dialogerna? Denna rapport syftar till att undersöka och diskutera frågor om medborgardialoger och fördjupad demokrati.

1.2 Demokrati genom deliberativt deltagande

Som en fond för mötet mellan ungdomarna och makthavarna ovan skymtar ett ideal om ”deltagande och deliberativ demokrati”.² Idealet förespråkades av Demokratiutredningen i slutbetänkandet En uthållig demokrati – Politik för folkstyrelse på 2000-talet (SOU 2000:1). Syftet var att anpassa demokratin till samhällets förändrade villkor. Det ansågs vara hög tid att fundera på hur ett brett stöd för den representativa demokratin kunde bevaras och utvecklas. Analysen präglades av 1990-talets kriser. Utgångspunkten var att nationalstaten utmanades av globaliseringen som minskade handlingsutrymmet. EU-medlemskapet överförde makt till internationell nivå. En mer autonom roll för massmedia och journalistiken rörde om i grytan och den svenska modellen tycktes ha svårt att hantera mer individualiserade svenskar. Partierna tappade på kort tid runt en kvarts miljon medlemmar, förtroendet för politiker sjönk, färre gick och röstade. Den svenska demokratin kunde inte längre kunna grundas på dess förmåga att förse invånare med välfärd.³ De goda tiderna var förbi och demokratin behövde anpassa sig.

Dessa tankar präglade även den forskarledda Maktutredningen (SOU 1990:44) som tillsattes i mitten på 1980-talet.⁴ Utredaren menade att samhällskontraktet behövde formuleras om eftersom det inte längre var möjligt att tro att makten kan överlåtas till ett enda maktcentrum. Istället skulle decentralisering, lokala initiativ

² Demokratipropositionen. 2001/02:80, s. 27-28

³ Amnå 2006

⁴ Jfr Dahlstedt 2009, s. 9-22, Nilsson 2005, s. 133-170

och en utveckling mot ”alltmer självständiga och oberoende medborgare” uppmuntras.⁵

Demokratiutredningen utvecklade denna idé och föreslog en kursändring för svensk demokrati. Medborgarnas moraliska egenskaper, dygder, demokratisinnade värderingar och strävan efter autonomi, självansvar och självförvaltning lyftes fram som demokratis minsta beståndsdelar.⁶ Det nya idealet skulle förverkligas bland annat genom att stärka medborgares möjligheter att påverka politiska processer genom nya inflytandekanaler.

Nya kanaler för medborgares deliberativa deltagande utmanade den etablerade valdemokratin men antogs vara ett sätt att återuppväcka intresset för politiken även för dem utan partibok. I regeringens demokratiproposition från 2002 uttrycktes förväntningen att deltagande mellan valen skulle leda till högre valdeltagande och partiengagemang. Nya former för deltagande skulle också främja politisk jämlikhet bland utsatta grupper, särskilt funktionsnedsatta, utlandsfödda och ungdomar.⁷ Kommunerna ansågs vara en viktig aktör i att uppmuntra medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande genom ”fri diskussion samt samtal mellan jämlikar”.⁸ Här föddes konceptet medborgardialoger.

Medborgardialoger har förespråkats av alla regeringar sedan demokratipropositionen 2002. Paradoxen i dessa ambitioner har varit spänningen mellan å ena sidan nya inflytandekanaler och å andra sidan partiernas och förvaltningens starka roll. Alliansen menade att medborgardialoger skulle ingå som en del av beslutsprocessen på lokal nivå för att öka medborgares insyn och inflytande. De markerade samtidigt att det ”handlar i första hand om metoder för beslutsfattare att lyssna in och fånga upp intressen och åsikter i samhället” och bidra till att förankra fattade beslut.⁹ Gränsen för hur stort inflytande som deltagare i medborgardialoger bör ges i beslutsfattandet är därför oklart.

⁵ SOU 1990:44 s. 403

⁶ Dahlstedt 2009, s. 110-114

⁷ Demokratipropositionen. 2001/02:80, s. 27-28, 35-36

⁸ SOU 2001:48, s. 75

⁹ Regeringens skrivelse 2013/14:61, s.29, s 34.

1.3 Hur har det gått?

Kritiken mot idealet om deliberativt deltagande genom medborgardialoger har varit att det handlar om symboliska åtgärder.¹⁰ Etablerade institutioner har egentligen inte utmanats. Ett stärkt folkinitiativ gav från 2011 medborgare bättre möjligheter att initiera kommunala folkomröstningar och medborgarförslag i fullmäktige möjliggjordes redan 2002. De förblir dock som bäst rådgivande. Åtgärderna har fokuserat att öka tillgängligheten till offentliga lokaler, bilda ungdomsfullmäktige och olika medborgarråd, medborgarpaneler och investeringar i IT-verktyg. Med statsvetarens Erik Amnås ord blev det deliberativa deltagandet en uppfriskande men harmlös idé.¹¹

Det våras dock för medborgardialoger. De allra flesta svenska kommuner arbetar idag mer eller mindre kontinuerligt med inbjudet deltagande.¹² Internationellt sett är svenska kommunpolitiker hängivna valdemokrater och anser att partiet är den mest lämpliga arenan för deltagande.¹³ Samtidigt tycker de att det är *mycket* viktigt med medborgardialog. Främst för att ta reda på vad folk tycker, men också för att förankra politik och öka egna kunskaper. Allra mest positiva tenderar politiker vara till dialog som arrangeras när fattade beslut ska utvärderas. Minst positiva är de när beslut ska fattas. De vill helst också föra dialog med egna partiväljare eller ”medborgare som har svårt att göra sin röst hörd”, däremot inte med deltagare i medborgarpaneler eller i enfråge- eller aktionsgrupper.¹⁴

Medborgardialoger förefaller alltså ha ett stort stöd i kommunerna, men av olika anledningar. Likväl har idén om att medborgardialoger fördjupar den lokala demokratin spridits och blivit framstående i samtida kommunpolitik. Detta arbete är till viss del resultatet av Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) projekt för medborgardialog som initierades 2006. När demokratipolitiska frågor flyttats runt mellan olika partier, ministrar och departement har SKL:s demokratienhet stått för

¹⁰ Montin 2007

¹¹ Amnås 2006, s. 603

¹² Regeringens Skrivelse 2013/14:61, s. 108

¹³ Karlsson och Gilljam 2014, s. 79

¹⁴ Gilljam, Karlsson och Sundell 2010, s. 38 ff.

kontinuiteten. Arbetet fokuserar på kunskapsspridning och nätverksbyggande. SKL:s syn är att medborgardialog handlar om samtal- och delaktighetsprocesser som är tydligt inlemmade i kommunerna styrsystem.¹⁵ Målet med arbetet är att inspirera kommuner och landsting att utveckla medborgardialoger. Det är dock fortfarande oklart hur inlemmade dialoger är i kommuners styrprocesser och hur stort inflytande som skapas för medborgare.

Idén att inbjudet deliberativ deltagande kan stärka representativ demokrati är inget specifikt för Sverige. Liknande styrmodeller rekommenderas av Världsbanken, FN, EU och implementeras i städer över hela världen. Denna deltagandevurm är paradoxal i tider då demokratin samtidigt befinner sig under stark press. Förändrade förutsättningar för nationalstaten begränsar demokratins spelfält och den globala ojämlikheten mellan fattiga och rika ökar. Demokratierna blir mer toppstyrda och viktiga uppdrag och makt samlas till allt snävare krets av politiker och experter.

Vi måste därför nyfiket granska experiment för demokratiutveckling i tider då demokratin är under press. Medborgardialog är därför ämnet för denna rapport som kommer att belysa *hur* kommuner praktiserar dessa initiativ och *vilka motiv* som ligger bakom dem. Det empiriska materialet består av Göteborgs Stads och Botkyrka kommuns politik för medborgardialoger. Syftet är att lyfta en diskussion om och i så fall när inbjudet deltagande fördjupar den lokala demokratin.

¹⁵ Intervju SKL 2015-02-17

2 Kan medborgardialoger fördjupa demokratin?

Svaret på denna fråga är ja, men inte under vilka omständigheter som helst. Kritiken till inbjudet deltagande för bland annat fram att den statliga och kommunala politiken för deliberativt deltagande hamnar långt ifrån dess ideal och värden.

Deliberativa och deltagandedemokratiska idéer är i grunden jämlikhetsprojekt.¹⁶ De ideologiska rötterna till medborgardialoger återfinns dels i sociala rörelsers krav på *deltagande demokrati* under 1960-talet, dels i akademiska teorier om *deliberativ demokrati* från 1980-talet. Deltagardemokrater ser folkets deltagande i politiken som ett medel att motverka elitistiska tendenser och icke-legitim maktkoncentration. Som slagord i västerländska länder aktualiserade ”deltagandedemokratin” frågor om miljö, det urbana livet, krig, kvinnors och minoriteters rättigheter med mera.¹⁷ Deltagandet i sig antas kunna möjliggöra individers förmåga att agera som politiska varelser och i förlängning bidra till framväxten av det goda deltagande samhället.¹⁸

Den deliberativa demokratiidén är inget politiskt slagord utan ett akademiskt projekt med rötter i filosofen Jürgen Habermas tänkande kring etik, kunskap och kommunikation.¹⁹ Enligt somliga är deliberativ demokrati en revolutionär idé om politiskt deltagande. Det är i alla fall ett mycket hett teoretiskt samtalsämne i akademien.²⁰ Genom begreppet ”kommunikativt handlande” vill Habermas försvara och påvisa att förnuft och rationalitet är

¹⁶ Young 2000

¹⁷ Rosanvallon, 2011, s. 205

¹⁸ Pateman 2012, s. 10

¹⁹ Habermas 1996a

²⁰ Fung 2004, Pateman 2012

nödvändiga beståndsdelar i en demokratisk samhällsutveckling. Kunskap och sanning existerar, men är inte reserverade för en samhällselit att definiera. Rationalitet skapas genom *kommunikativ handling* eller samtal mellan resonerande fria människor i öppna, jämlika och icke-tvingande situationer. Människor kan överkomma egoistiska motiv om de ingår i en kommunikation som bidrar till ömsesidig förståelse. Habermas tänkande kring kommunikativt handlande och den offentliga sfären banade väg för teorier om hur demokratier kan grunda sin legitimitet på förnuft utan att reducera fakta till makthavares utsagor eller löst tyckande.²¹

Det är viktigt att påpeka att det finns olika deliberativa ideal och att dessa skiljer sig från det vardagliga begreppet "samtal".²² En snäv tolkning är att det rör sig om ett rationellt resonerande på jämlika villkor för att uppnå konsensus kring det gemensamma bästa. Ett annat ideal utvidgar deliberation till deltagares berättande och känslomässiga resonerande i syfte att berättiga vissa handlingsalternativ före andra. Ytterligare ett ideal ser deliberation som förhandlingar som utgår från individens egenintresse och beredskap att åstadkomma överenskommelser genom beslut som ömsesidigt uppfattas som skäliga och rättvisa.²³

2.1 Kritiska perspektiv

Präglas då det inbjudna deltagandet av samma radikaldemokratiska övertygelser? Kritiken mot den förda deltagandepolitiken är att den stärker maktelitens dominans över och manipulation av medborgarna. På så sätt anses den bidra till att förvränga deltagarnas världsbilder och neutralisera politiskt motstånd – allt i syfte att konservera ojämlikheter.

Övergripande studier om deltagandepolitikens motiv och praktiker är sällsynta. Följer vi historikern Pierre Rosanvillons breda penslar fyller den statliga "demokratiska aktivismen" främst en legitimitetsskapande funktion. Eliten uppfattar att det existerar

²¹ Habermas 1996b

²² Mansbridge m.fl. 2010

²³ ibid

en skadlig distans till väljarna.²⁴ Genom att uppmuntra öppenhet, tillgänglighet och utbyte av åsikter och perspektiv skapas i bästa fall en närhet och en ömsesidig förståelse av problem och lösningar som ger styret legitimitet. Det kan också handla om att täcka informationsglapp samt att förbättra institutionellt lärande och kunskapsbyggande.

Vad som händer när olika initiativ till inbjudet deltagande rullas ut kan dock variera. Fallstudier är tämligen kritiska till de offentliga organisationernas motiv, som syftar till stärkt legitimitet men utan att lyckas skapa en meningsfull och tydlig roll för deltagandet inom ramen för etablerade beslutsstrukturer. Det triviala deltagande som skapas kan därför bli direkt skadlig för demokratis legitimitet eftersom deltagarna kan bli besvikna och desillusionerade. Dessutom medför inbjudet deltagande sällan en jämlik samhällsutveckling genom beslut som till exempel omfördelar materiella och symboliska resurser till marginaliserade grupper. Effekten tycks istället bli den omvända.²⁵

Deltagandesatsningarna konstateras ofta vara dysfunktionella när det gäller att åstadkomma reell och ömsesidig samverkan. Forskaren Jonathan Davis pekar exempelvis på att det inbjudna deltagandet har märkbara begränsningar och att processer ofta kollapsar eftersom det uppstår konflikter mellan medborgare och myndigheter om agendan. Retoriskt utlovas samverkan men i praktiken uppträder mönster av kontroll och misstro.²⁶ Individer som saknar resurser att tillgodogöra sig information och kommunicera på förvaltningens eller på resursstarka gruppers villkor osynliggörs.²⁷ Retoriken om samverkan och konsensus påstås också dölja de många tvångsmekanismer som disciplinerar oliktankande deltagare inom ramen för etablerade politiska handlingsvägar.²⁸ Administrativ dominans, juridisk kontroll, domstolsmakt och i sista hand säkerhets- och våldsmonopolet är

²⁴ Rosanvallon 2011, s. 207-210, hand exempel är främst från Frankrike och U.S.A., jfr Karlsson 2013

²⁵ Se Fung 2015 för en genomgång av olika initiativ och en diskussion kring värden som rättvisa, legitimitet och effektivitet.

²⁶ Davis, 2011, s. 31-54, 75, Velásquez 2005

²⁷ Listerborn 2007

²⁸ Dahlstedt 2009

instrument som makthavare alltså använder sig av för att exkludera, neutralisera eller disciplinera kritiska aktivister.²⁹

I ljuset av denna kritik kan syftet bakom inbjudet deltagande ses som en krisreaktion när makthavare upplever bristande legitimitet i samhället. När auktoritet och förankring upplevs som försvagade tenderar organisationer att kompensera detta med inbjudet deltagande. Finns det då något fog för att anta att det finns en relation mellan inbjudet deltagande och fördjupad demokrati?

2.2 Optimistiska utsikter

Ser vi till de få framgångsrika deltagandemodeller i den lokala demokratin som beforskats är svaret att det kan finnas en relation. Två omständigheter framstår som avgörande: Den etablerade maktelitens *motiv* samt de *institutionella arrangemangen* som förverkligar deltagandet. Att ensidigt sträva efter bättre effektivitet eller legitimitet, utan att ta hänsyn till deltagandets jämlikhetsdimension, bidrar sällan till en djupare demokrati.³⁰ Goda intentioner faller dessutom oftast till marken utan organisatorisk kapacitet. Principer, regler, rutiner och resurser skapar kapacitet för jämlikt och effektivt deltagande. I litteraturen finns en uppsjö perspektiv på vilka principer och värden som bör genomsyra inramningen av dessa arrangemang.³¹

Utgår vi från Archon Fungs och Erik Olin Wrights studie *Deepening Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance* får vi tillträde till en internationellt uppmärksammat och empiriskt grundad tankesamling. Fung och Olin Wright menar att framgångsrikt deltagande kan förverkligas genom tydliga jämlikhetsmotiv och adekvata institutionella arrangemang. Deltagandebudgetering i den brasilianska staden Porto Alegre är ett konkret exempel.³² Framgången bestod i att

²⁹ Davies 2011, Purcell 2009

³⁰ Fung 2006, 2015, s. 7-8

³¹ Se t.ex. Young 2000, Fung 2006

³² Fler exempel som tas upp i studien är *Kvartersråd i Chicago* som fördelat inflytande över polisens arbete och stadens skolor till utsatta invånare, planering av *bevarandet av livsmiljöer* enligt USA:s lag om hotade arter (Endangered Species Act) som ger berörda intressenter möjlighet att tillgodose mänsklig utveckling och skydd av hotade arter, *Byrådsreformer* i

man lyckades involvera människor som med egna förmågor deltog i att lösa komplexa frågor i den egna vardagen. Insatserna bidrog också till en bättre vardag och en positiv samhällsutveckling för de mindre bemedlade invånarna. De exempel som studien tar upp rymmer många variationer och särdrag, men de principiella aspekterna samlas i modellen ”Empowered Participatory Governance” (EPG).

Modellen för fram principer och designaspekter för deltagandets institutionella arrangemang. Det inbjudna deltagandet bör ha en *praktisk orientering* med konkret bäring på och utfall i deltagarnas vardag. Processerna ska *inte domineras av experter* utan av dem som berörs av besluten. Kommunikation och beslut bör ske genom *deliberativ problemlösning*: individer ska drivas av ett egenintresse men vara beredda att resonera, förhandla och lyssna på andras argument. *Makt att fatta beslut bör delegeras till processerna*, men inte utan *handledning och koordinering*.

Fung och Olin Wrights EPG-modell går inte fri från kritik och kommer också med ett förbehåll.³³ Institutionella arrangemang kan möjliggöra ett jämlikt deltagande men inte garantera det. Krafter i organisation och omgivning kan begränsa dess förverkligande, till exempel genom att manipulera det till ett elitprojekt som späder på ojämlikheter. Spända konflikter kan radera deltagandeprocesser. Därför är det inte alltid lämpligt med inbjudet deltagande. Som bäst fungerar det förmodligen när en fråga blir för komplex eller när partier saknar tydliga eller skilda uppfattningar. Det kan också vara relevant när medborgare har tydligt avvikande åsikter i relation till makthavare.³⁴

EPG-modellen bygger också på det grundläggande villkoret att det upprättas en ”ungefärlig jämlikhet” mellan olika resursstarka grupper i syfte att åstadkomma så lika villkor som möjligt för deliberativ problemlösning.³⁵ Ungefärlig jämlikhet kan delvis skapas genom att institutionalisera vissa ”motviker” till dominanta

Västbengalen och Kerala, Indien som genom direkta och representativa demokratiska kanaler för ner betydande makt till enskilda byar. Fagotto och Fung (2006) menar också att ”Minneapolis Neighborhood Revitalization Program” som laborerat med olika kvartersråd med ekonomisk beslutsinflytande i över 20 års tid haft liknande framgångar.

³³ I volymen (2003) redogörs för ett kritiskt reflekterande samtal med andra framstående demokratiforskare kring EPG-modellen.

³⁴ Fung 2006

³⁵ Fung & Wright 2003, s. 266-267

grupper inflytande så som regler, procedurer, uppsökande aktiviteter, utbildning och stöd. Det är här som motiven bakom det inbjudna deltagandet och utformningen av de institutionella arrangemangen måste harmoniera. En risk med deltagandet är att möten och processer ofta utgår från politikernas och förvaltningens normer, värderingar och intressen. Ett deltagande som syftar till att förverkliga medborgares egna projekt måste därför genomföras på deltagarnas villkor.

Politisk jämlikhet bygger på att stärka marginaliserade grupperns möjligheter att delta i komplexa processer för att åstadkomma en omfördelning av värden och resurser till gruppens fördel. Frågan är om det är möjligt med ett deliberativt deltagande som fördjupar demokratin utan ett tydligt politiskt ledarskap som prioriterar jämlikhetsvärden. Ett sådant värde är att inkludera uteslutna och missgynnade individer som står långt ifrån etablerade former för politiskt deltagande. Ett annat är att deltagandeprocesserna inte ska bidra till en ojämlig samhällsutveckling och politiska åtgärder som berövar utsatta grupper symboliska och materiella resurser. Dessa värden förverkligas troligen inte utan ledarskap och institutionella arrangemang som tillmäter deltagandeprocesserna en tydlig och icke-trivial roll i etablerade beslutssystem.

Fischer menar att det krävs mobilisering av politiskt och socialt stöd för det inbjudna deltagandet.³⁶ Det var just detta som hände i budgetprocesserna i Porto Alegre. Politiker och tjänstepersoner kunde upprätthålla jämlikhetsmotiv under lång tid tack vare hängivenhet från både politisk elit och civilsamhälle. Gemensamt stod man upp för deltagandets "hantverk" trots motstånd från starka krafter.³⁷

2.3 Kort om fallstudierna

Det empiriska materialet beskriver politik för medborgardialoger i Göteborgs stad och Botkyrka kommun. Båda kommunerna arbetar med medborgardialoger men är fundamentalt olika sett till storlek

³⁶ Fischer 2006

³⁷ Abers 2003

och geografi. Göteborg är en svensk storstad med en halv miljon invånare, Botkyrka är en förortskommun i Stockholmsregionen och bostadsort för cirka 90 000 invånare. Båda är dock etniskt och socialt segregerade samhällen. De styrs av en rödgrön. Socialdemokraterna har regerat under ett helt sekel, men har med tiden blivit beroende av stödpartier som Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Feministiskt initiativ.

Göteborgsberättelsen belyser hur begreppet ”dialog” blir en central policy, föremål för institutionella arrangemang och varierande politiska motiv. Botkyrkaberättelsen fokuserar på hur motiv och arrangemang för medborgardialoger står sig när de sätts ”under press” i en konflikt mellan kommunen och proteströrelsen Alby är inte till salu. Jämförelsen syftar till att finna gemensamma och kontrasterande drag hos den politik som handlar om medborgardialoger. Även om processerna är specifika för varje kontext går det att dra slutsatser och utifrån detta diskutera möjligheter och hinder för medborgardialoger som demokratifördjupande politik.

3 Göteborg mobiliserar för medborgardialoger

Göteborgs Stad växer med cirka 10 000 invånare per år. I skuggan av de höghus som tornar upp sig i megaprojektet ”Älvstaden” ligger Biskopsgården. Redan till 2020 ska tillbyggnader berika staden med 30 000 boende och ännu fler arbetsplatser. Samtidigt ökar marginaliseringen, segregationen och skillnaderna i livsvillkor. Konsekvenser kan märkas i form av skottlossningar och mord i bland annat Biskopsgården. Det är i ljuset av denna kontrast som frågan om demokratiutveckling och medborgardialog blir central i staden.

3.1 En policy för medborgardialog

Medborgardialog³⁸ blir en central policy i staden när Anneli Hulthén (S) 2008 tar över ordförandeklubban från stadens ”starke man” Göran Johansson (S). Visionen är att Göteborg ska bli ”en stad för alla” och medborgardialogen är ett sätt att förverkliga detta.³⁹ I en organisation med ungefär 50 000 anställda, 9 centrala facknämnder, 10 stadsdelsnämnder, runt 40 förvaltningar och 61 kommunala bolag finns ett otal exempel på medborgardialoger. Den övergripande strategin handlar om att stärka göteborgarnas möjligheter till ”demokratiskt inflytande” genom brukarråd,

³⁸ Detta avsnitt bygger på kvalitativt material insamlade genom intervjuer och deltagande observation 2011-2012. Detta arbete finansierades av forskningsrådet Formas (2010-357). Materialet har kompletterats med ytterligare dokumentinsamling och textanalys. Avsnittet grundar sig på Tahvilzadeh (2015a, 2015b och 2013).

³⁹ Budget 2013. I Göteborg har Budgeten en särställning som övergripande viljeinriktning för majoritetskoalitionen (S, V, MP från 2010 och med Feministiskt Initiativ från 2014).

anhörigråd, medborgarpaneler, utvärderingar, enkäter och dialog med det civila samhällets organisationer.⁴⁰ I budgeten 2015 beskrivs dialogen som ett verktyg för att hantera spänningar i samband med stadens omvandling:

I takt med att Göteborg växer ställs allt högre krav på en systematisk och långsiktig dialog med invånarna. En invånardialog ska vara en självklar del av processen. Den kräver också andra arenor, både fysiska och digitala för att hantera nya frågor som uppstår i en långsiktig planering.⁴¹

Dialoginitiativ har pågått sedan 1970-talet men under 2000-talet ökar ambitionerna och experimenten blir fler. 2009 års översiktsplan deklarerade att ”människors olika behov ska uppmärksammas genom utökad dialog i planeringsprocessen”.⁴² I början av 2000-talet gjordes olika satsningar på att stärka barns, ungas och andra marginaliserades röster i stadsplaneringen. 2011 prövas medborgardialoger in i det nya reglemente som upprättades för de 10 stadsdelar som ersatte de tidigare 21. Syftet med sammanslagningen var att samordna och skapa likvärdig service. Samtidigt befarade man att avståndet mellan politiker och medborgare skulle öka som en konsekvens av de större politiska enheterna. Stadsdelsnämnderna skulle därför aktivt arbeta för deltagande, engagemang och ”gemensamt ansvarstagande” i syfte att främja en utveckling mot ett mer ”demokratiskt och hållbart Göteborgssamhälle”.⁴³

3.2 Institutionella arrangemang

Men vad räknas som en medborgardialog? Kommunfullmäktige (KF) gav 2010 stadsledningskontoret i uppdrag att ge förslag på hur det demokratiska uppdraget att öka medborgarnas möjligheter till inflytande kunde fördjupas. I förslaget som antogs av KF i april 2014 definieras medborgardialog som ett ”komplement till den ordinarie dialog som sker med medborgarna” och syftar till att öka

⁴⁰ Budget 2013, s. 13

⁴¹ Budget 2015, s. 7

⁴² Göteborg, 2009

⁴³ SDN-Reglemente, 2011

”demokratien och effektiviteten.”⁴⁴ Detta avser olika former av fysiska eller virtuella möten mellan stadens företrädare och invånare. Här görs en distinktion mellan *medborgar-* och *brukardialoger*, där det förra anges vara ”en del av den politiska styrningen där strukturerad dialog används som ett tydligt inslag inför beslut i kommunen”. Brukardialog definieras som inflytande kring serviceleverans och skiljs från ”den politiska processen” eftersom det rör dialog mellan ”brukare och tjänstemän”.⁴⁵

Bortom denna definition är det svårt att ringa in verksamheten då olika aktörer gör olika tolkningar. Det finns inga studier genomförda över hur många dialoger som arrangeras per år och vilka frågor som är vanligast att behandla. Stadsledningskontoret, Stadsbyggnadskontoret och Social resursförvaltning har i var sin kartläggning försökt att inventera och värdera dialogerna.⁴⁶ De kommer fram till liknande slutsatser. Dialoger genomförs i vitt skilda frågor och med olika metoder. Det är också svårt att skilja på medborgar- och brukardialog eftersom den distinktionen inte görs i praktiken.

Det finns olika sätt att arrangera dialoger. Vi kan skilja mellan *spontana* och *reguljära* möten. *Spontana* möten kan uppstå på initiativ av enskilda med anledning av exempelvis behov av att sprida eller inhämta information kring en pågående process. Dialogen är då en ”punktinsats” eller ett ”projekt”⁴⁷ och kan initieras för att förankra och värdera förslag, samla in kunskaper och kartlägga preferenser eller i syfte att reagera på protester eller kriser. Dialogen sker inom ett avgränsat tidsspänn och har en början och ett slut. Plan och bygglagsstadgade samråd är exempel på vad som kan utgöra vanliga spontana dialogmöten. Dialog anses äga rum när planer visualiseras genom kartor, foton och modeller i kommunens lokaler eller på andra platser. Dialog kan också innebära ett informationsmöte när planerare berättar om olika interventioner för en öppen inbjuden publik. ”Trygghetsvandringar” är också dialoger: promenader tillsammans med personer som befinner sig på hemmaplan på platsen ifråga i syfte att ge planerare kunskap och insikter om hur denna plats kan

⁴⁴ Göteborg 2014a, s. 4,

⁴⁵ Göteborg 2014a, s. 1-8

⁴⁶ Ibid, Göteborg 2014b, Hansson & Hellberg 2011

⁴⁷ Göteborg 2014b, s. 12

upplevas.⁴⁸ Stadsarkitekten menar att han fört dialog med göteborgarna genom att hålla föredrag i olika sammanhang om visionen för Göteborg.⁴⁹

Ett annat sätt att definiera dialog inkluderar punktinsatser för kunskapsinhämtning genom intervjuer eller enkätundersökningar. Dialog kan också ske i form av utbildningsinsatser riktade till olika målgrupper i behov av information kring exempelvis demokratifrågor. Ibland anses debatter på konferenser vara dialog. I andra fall kan det röra sig om att hantera och lösa komplexa problem och/eller konflikter mellan grupper. Dialog kan också handla om att svara på medborgares frågor.

Vissa spontana dialoger blir mer synliga och omtalade. De arrangeras av större projektorganisationer och marknadsförs intensivt. Dessa kan kallas för *eventdialoger*. Ett exempel är bolaget Göteborg & CO som ansvarar för att samla in förslag från allmänheten genom vad som beskrivs som en ”öppen dialog med göteborgarna” för att utveckla idéer inför stadens 400-årsjubileum 2021.⁵⁰ Ett annat är dialogprocessen inför omvandlingen av varvsområdet Lindholmen på Södra Älvstranden. 2004 bjöds medborgare in att komma med förslag genom en permanent utställningshall, nära 200 programpunkter på stadsmuséet och en webbsida. Utställning och program besöktes under ett par år av 90 000 personer. Cirka 1 000 förslag lämnades in och ett par hundra inlägg gjordes på webbsidan. Bolaget Älvstranden AB utveckling som ansvarade för dialogen bildade sex medborgargrupper som fick till uppdrag att utifrån inlämnade synpunkter formulera genomförbara idéer.⁵¹ En eventdialog gjordes även för att ta fram en vision för utvecklingen av grannområdet Älvstaden. I denna dialog noterade kommunen cirka 2 700 deltagare. En av dessa var jag själv som likt många andra deltog genom att sätta klisterlappar för att markera vilka platser jag tyckte om i staden. Här arrangerades också djupare samtal med cirka 200 individer.⁵²

⁴⁸ Andersson Ek 2009

⁴⁹ Intervju stadsarkitekt

⁵⁰ Göteborg & CO 2012

⁵¹ Åström och Granberg 2009

⁵² Åström och Brorström 2010

Reguljära möten är till skillnad från punktinsatserna återkommande och sker i olika råd där kommunen regelbundet möter representanter för olika organisationer eller enskilda individer. Ibland arvoderas deltagarna. Det kan röra sig om unga, äldre och funktionshindrande och föreningsrepresentanter. Hit kan också räknas öppna förmöten till nämndsammanträden. Dessa möten eller referensgrupper institutionaliserar en kontinuerlig dialog och organiseras av olika förvaltningar.

3.3 Deltagande, kommunikation och inflytande?

Medborgardialog är alltså en fragmenterad och svåravgränsad verksamhet. Staden har skapat en organisatorisk kapacitet för arbetet. Varje stadsdel har en "utvecklingsledare" för att arbeta med bland annat medborgardialoger och stadsutveckling. Expertenheten "S2020" (Socialt hållbart Göteborg 2020) har i uppdrag att stödja dialogprocesser med kunskap och samordning.⁵³

Stadens inventeringar identifierar att det generellt saknas kontinuitet och systematik i arbetet. Det saknas också resurser i form av kompetens, tid och pengar. Dessutom råder det inte sällan olika uppfattningar om vem som ansvarar för verksamheten. Det finns goda exempel men generellt anses det vara låg kvalitet på dialogmötena vad avser hur deltagare bjuds in, vilka som deltar och hur kommunikationen sker. En tendens upplevs vara att det råder en otydlig relation till beslutsfattandet och att dialogens resultat sällan återkopplas till deltagarna.

Ingen undersökning har gjorts om vilka göteborgare som det förs dialog med och hur representativiteten ser ut. Det förs inget protokoll över antalet spontana dialoger och vilka som deltar i dessa. Tjänstepersoner och politiker erfar själva att det huvudsakligen är vita, äldre, välutbildade män som deltar och att det överlag är svårt att locka deltagare till dialoger. Ibland står möteslokaler tomma trots att information om möten spridits via tidningar, anslagstavlor och kommunens webbsida. En aktuell fråga är därför hur man kan nå medborgare och väcka deras intresse för att delta i dialog.

⁵³ Göteborg 2014b

Dialogerna tenderar också att ledas av tjänstepersoner. I intervjuer med tjänstepersoner som arbetar med att arrangera och leda dialogprocesser framgår att det råder osäkerhet om vilka som ska ansvara för processen.⁵⁴ Politiker hänvisar till tjänstepersoner, som hänvisar tillbaka till politiker. Politiker leder sällan och deltar inte särskilt ofta i vare sig spontana eller reguljära dialoger. Enligt stadens definition verkar alltså brukardialoger vara den vanligaste dialogformen.⁵⁵ Det är tydligt att processerna domineras av den agenda som staden på förhand upprättat. I reguljära dialoger kan det ske en ömsesidig påverkan över agendan och vilka frågor som ska diskuteras. Detsamma gäller i dialoger som initieras av medborgarna själva.

Kommunikation i stadens dialogmöten verkar mest handla om ensidigt informerande och inte deliberativ problemlösning. Samtalets kvalitet i dialogen kring Södra Älvstranden har liknats vid kommunikationen mellan ett barn (medborgare) som frågar föräldern (planerare och politiker) om godis, varpå föräldern i sin tur hänvisar till bristande resurser.⁵⁶ När stadsledningskontoret kartlade 72 dialoger var slutsatsen att kvaliteten på dialogerna ofta var bristfällig. Ett 20-tal olika mötesformer- och verktyg förekom men hälften av dialogerna var i själva verket en fråga om envägskommunikation.

Det finns svårigheter med att skapa ”en kontinuerlig och bred återkoppling av vad dialogen har fått fram och hur resultatet blev”.⁵⁷ Även om det är praktiskt inriktade frågor som tas upp är det svårt att säga om dialogerna haft betydelse för deltagarnas vardag i slutändan. När beslutsmakt delegeras till deltagarna rör det sig huvudsakligen om små och avgränsade frågor. Placeringen av en parkbänk eller utformningen av en lekplats. Det kan också röra sig om abstrakta frågor som formulerandet av ett visionsdokument. Huruvida visioner sedan konkretiseras är oklart.

Dialogernas tydligaste resultat förefaller vara de rapporter och protokoll som sammanfattar samtalen. Resultat är oftast någon form av viljeinriktning(ar) som översätts i flera led, från spretiga samtal och diskussioner, där åsikter och känslor redigerats, till

⁵⁴ Fridén 2013

⁵⁵ Göteborg 2014b, s.24

⁵⁶ Åström och Granberg 2009, s. 174

⁵⁷ Göteborg, 2014a, s.9

”ordnade” återberättelser. Dessa ger i regel en optimistisk och bejakande bild av genomförda dialoger.

Dialogens resultat förs också vidare genom närvarande politiker och tjänstepersoner i organisationen och förmedlas i olika processer och informella samtal. Ofta får tjänstepersoner rollen som medlare mellan deltagarna och politikerna, och blir indirekt ”företrädare” för ”det folk tycker”. Inte sällan leds processen av externt anlitate konsulter som skapar ytterligare en kedja av ”medlare” mellan politiker och medborgare.

De säkerligen hundratals dialoger som arrangerats under det senaste decenniet har inte haft någon märkbar positiv inverkan på medborgarnas tillfredsställelse med service, med demokratin i kommunen generellt eller med möjligheterna att påverka politiska beslut i den egna stadsdelen. Opinionsundersökningar indikerar snarare en försämrad tillfredsställelse sedan 2011.⁵⁸

3.4 Kritiska rörelser

Att kommunföreträdarna i Göteborg upplever att medborgare inte är intresserade av att delta i dialoger är dock inte liktydigt med ett generellt ointresse för att delta i politiska processer. Ett annat sätt att förstå dialogerna som möjligheter till inflytande för medborgarna är att se hur stadens olika medborgarrörelser förhåller sig till dem. Vi kan till exempel se på bildandet av partiet *Vägvalet* som engagerade sig emot trängselskatterna och som mobiliserade för en folkomröstning i frågan. Detta parti uttryckte den hårdaste kritiken mot medborgardialoger i fullmäktigedebatten som föregick omröstningen om ny policy.⁵⁹ *Vägvalets* ordförande skriver att partiet ”startades på grund av en dålig medborgardialog.”⁶⁰ Partiets krav har effektivt exkluderats från agendan trots att en folkomröstning i valet 2014 utföll till stöd för ett nej till trängselskatt med ungefär 57 procent av rösterna.

Pantrarnas olika aktioner visar att reguljära och spontana dialoger kan öppna upp för inflytande, men att det krävs en hel del envishet och andra former av aktioner för att få sitta i

⁵⁸ Karlsson (2014)

⁵⁹ Fullmäktigedebatt i Göteborgs stad, 24 april 2014. Göteborg 2014a

⁶⁰ Papaioannou 2014

förhandlingar med politiker. I kampen för fritidsgården sökte Pantrarna dialog, men övervägde inte i bara det inbjudna deltagandet som en möjlighet. Aktivisterna ordnade demonstrationer, egna dialoger dit politiker bjöds in och drev opinion i medier. Det var tack vare Pantrarnas kampanj och fredliga stökigheter på öppna förmöten som nämnden initierade en spontan dialoggrupp där frågan sedan kom att diskuteras i två år.⁶¹

Initiativet *Staden vi vill ha* vänder på perspektivet och bjuder in göteborgarna till dialog i egen regi 2014: "Göteborgs medborgarstämma".⁶² Syftet är att samla nätverk och engagerade från hela staden för att ge medborgarnas bild på vilken stad de vill ha i framtiden. Nio förslag har överlämnats till Göteborgs politiska ledning varav det första var att införa "medborgarbudget". Miljöpartiet är det enda partiet som ställer sig positiva och vill driva frågan.⁶³

3.5 Vacklande stöd och olika motiv

I Göteborg är det framförallt Miljöpartiet som har drivit frågan om medborgardialoger. De andra partiernas stöd har varit mer vacklande. Stadsledningskontorets förslag till principer och arbetsätt för medborgardialoger röstades igenom först efter bordläggningar och ett återremitterande.⁶⁴ Kommunstyrelsen efterlyste information om de ekonomiska konsekvenserna. Utredarens kalkyl visade intressant nog inga större omkostnader. 1,8 miljoner för utbildningar, 600 000 i investering och 750 000 kronor för årlig drift av E-demokratilösningar.

Utredaren på stadsledningskontoret identifierade de utmaningar kring dialogers arrangemang som nämnts ovan. Som utredaren mycket riktigt konstaterade kunde medborgare möta vitt skilda sätt att föra dialog på runt om i staden. Lösningen föreslogs vara att upprätta någon form av gemensam kultur för dialog genom att stadga sju "Göteborgsprinciper". Principerna lyfter bland annat

⁶¹ Allelin 2013, Filmerna "Behandla oss inte som djur" från 2012 och "Jag är fan en Panter" från 2014 beskriver Pantrarnas kamp för en fritidsgård.

⁶² Staden vi vill ha Webbsida

⁶³ Staden vi vill ha 2014

⁶⁴ Göteborg 2014a

fram jämlikhetsaspekten så till vida att barn och ungas röster ska beaktas. Dialogerna ska ha en praktisk orientering och resultaten ska tydliggöras i beslutsprocessen och återkopplas till deltagarna.⁶⁵

I intervjuer med ledande politiker och tjänstepersoner 2011-2012 visade det sig dock finnas ett vacklande stöd för hela idén om medborgardialoger. Splittringen inom Socialdemokraterna är särskilt påtaglig. Kritikerna intar en valdemokratisk ståndpunkt och en statscentrerad inställning till partiets roll i den representativa demokratin. Dialogen med medborgare bör ske i och genom partiföreningarna. Beslut kan inte delegeras till dialoger eftersom "direkt demokrati" argumenteras stå emot valdemokrati. Den positivt inställda gruppen förespråkar en icke-statscentrerad demokratimodell med idégrund i rörelsesocialismen som betonar det civila samhället och dess sociala rörelser som motvikt till statens auktoritära tendenser. Paradoxalt åberopar denna falang tillsammans med de tjänstepersoner och andra politiker som förfäktar medborgardialoger vitt skilda skäl till varför dialog är nödvändigt. Det finns fyra olika motiv:

Demokrati: Dialogen anses fördjupa demokratin genom att stärka medborgarnas inflytande, deltagande och delaktighet i politiken. Detta antas leda till olika positiva effekter: stärkande av tillit, bättre folkhälsa, hållbar utveckling samt demokratiska värderingar.

Effektivitet: Kommunorganisationen upplevs vara i behov av en utveckling av rollen som serviceproducent i välfärdssektorn och planerare av stadens platser. Det behövs bättre kunskap om medborgarnas behov och perspektiv som kunder, brukare eller klienter, särskilt i konkurrensutsatta verksamheter. Dialogen syftar till att kartlägga information om hur organisationen kan effektivisera sin tjänsteproduktion.

Legitimitet: Anställda och politiker förväntar sig att medborgardialoger stärker medborgarnas förtroende för organisationen. Det upplevs som att kommunen har den svåra uppgiften att skapa nöjda medborgare, särskilt mot bakgrund av mutskandalerna i kommunen. Dialogerna visar att kommunen är öppen och uppmuntrar till deltagande och insyn, information och debatt.

⁶⁵ Ibid

Ansvarstagande i samband med nedskärningar: Medborgardialoger upplevs också behövas för att lösa de konflikter som skapas av ett förväntat ”demografiskt dilemma” som i sin tur leder till ett ”finansieringsgap”:

Det demografiska dilemman innebär att de 40-talister som går i pension ersätts på arbetsmarknaden av årskullar med betydligt färre individer. Samtidigt bedöms ett ökande antal äldre under de närmaste åren bli i behov av vård och omsorg. Utifrån det glapp som riskerar att uppstå mellan skatteutrymme och välfärdens krav kan en prioriteringsdiskussion bli nödvändig.⁶⁶

Dialogen likställs här med en ‘prioriteringsdiskussion’. Ett sätt att förbereda sig på dåliga tider. En tjänsteperson menade till exempel att ”medborgare måste inse att allt inte går att få” eftersom välfärdens resurser krymper.

Det finns alltså olika intentioner bakom en policy för medborgardialoger. Dessa varierande motiv påverkar sannolikt också de institutionella arrangemangen. I nästa avsnitt, som behandlar medborgardialoger i Botkyrka, blir också de varierande motiven en central del av vilken betydelse medborgardialoger har för tjänstepersoner och politiker.

⁶⁶ Göteborg 2014a, s. 2

4 Botkyrkadialogen under press

Sökandet efter motiv och institutionella arrangemang för medborgardialog i Botkyrka präglas, liksom i Göteborg, av paradoxer.⁶⁷ Botkyrka kommun bildades 1970 och har växt från cirka 23 000 invånare till nära 90 000. Tillväxttakten har varit explosionsartad då en stad för 45 000 människor byggdes på fem år i början av 1970-talet.⁶⁸ I Norra Botkyrka bor huvudsakligen icke-vita arbetare och marginaliserade medborgare med rötter från över 100 länder. Kommunen har haft höga ambitioner kring frågor om integration och demokratiutveckling. Att hitta alternativa former för dialog med de boende i Norra Botkyrka har varit nödvändigt för att nå ut med samhällsservice. Nationella och kommunala urbana utvecklingsprogram och insatser har avlöst varandra och utveckling har blivit ordinarie verksamhet. En demokratiutvecklingstjänst etablerades redan 1997 och en ”demokratistrategi” formulerades 2008 och revideras 2014.⁶⁹ Kommunen har också tagit fram en handbok i dialog (2007). Kommunens slogan är ”lång ifrån lagom” och devisen för de anställda ”öppen – orädd – energisk”: ”vi samarbetar och bjuder in till dialog och är öppna för förändringar”.⁷⁰

⁶⁷ Detta avsnitt grundar sig på ett empiriskt material som insamlats genom deltagande observation, intervjuer och dokumentanalys 2012-2015. Arbetet har finansierats av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Analysen bygger huvudsakligen på Tahvilzadeh och Kings (2015).

⁶⁸ Heurgren & Magnusson 2006, s. 107

⁶⁹ Botkyrka 2013

⁷⁰ Botkyrka kommun websida 1

4.1 Institutionella arrangemang i Alby 2000-2013

Låt säga att vi bor i området Alby i Norra Botkyrka och är intresserade av att påverka stadsdelens framtid. Vi är inte medlemmar i ett parti eller intresseorganisation men intresserade av det inbjudna deltagandet. Botkyrka ska växa med 20 000 bostäder och 15 000. Cirka 2000 bostäder och förnyelse av gator, utemiljöer och centrum planeras i Alby, där det bor cirka 12 000 personer.⁷¹ Vilka åtgärder som är lämpliga och vad som ligger i invånarnas intresse har varit föremål för dialog med invånarna i över ett decennium.

2000-2005 pågick "Albydialogen" som en kanal och ett forum för dialog mellan boende, förvaltning och politiker.⁷² Här kunde vi både diskutera politik förutsättningslöst och träffa politiker och förvaltning. På kommunens hemsida uppmantras deltagande i fler arenor: dialogforum, medborgarförslag, ungdomsfullmäktige, områdesgrupper, forskningscirklar, medborgarpaneler, pågående samråd och granskningar med mera. *Dialogforum* arrangeras några tillfällen per år och kommunen sätter agendan. Här fattas inga beslut men det går att möta och berätta för politiker vad vi tycker om olika frågor.⁷³ I forumet sitter elva politiker som utsetts av fullmäktige och urval av tjänstepersoner beroende på tema. Frågor om kommunens stadsbyggnadsidé diskuteras här ibland. En *områdesutvecklare* och en *områdesgrupp* som består av tjänstepersoner ansvarar för att "skapa samarbete mellan alla som bor och arbetar i området och att göra det i dialog med invånarna."⁷⁴

Områdesutvecklaren arrangerade dialoger under 2007 och 2008 med både öppen och riktad inbjudan för att formulera strategin Framtid för Alby – ett långsiktigt program för hållbar utveckling. I den första dialogen samlades perspektiv in genom samtal i fem grupper med cirka fyra till sex personer i varje uppdelat på unga, kvinnor, företagsägare med flera. Fysisk miljö diskuterades. I andra rundan fick deltagarna reagera på kommunens förslag till strategi. Ungas uppväxtvillkor diskuterades i en "framtidsverkstad" och

⁷¹ Botkyrka 2014

⁷² Edström & Plisch 2005, 155-156

⁷³ Botkyrka kommun webbsida 2

⁷⁴ Botkyrka kommun webbsida 3

föräldrars erfarenhet av skola undersöktes genom enkätstudier. Slutsatsen för denna dialog är optimistisk:

Den största slutsats man kan dra av höstens dialog är att innehållet i förslaget till ett utvecklingsprogram för Alby stämmer i stort överens med Albybornas syn på vilka satsningar som behövs för att långsiktigt utveckla Alby i en hållbar riktning. Att vi har kunna träffa rätt i förslaget är delvis resultatet av det områdesbaserade arbetet vi har drivit i kommunens alla områden under lång tid vilket har möjliggjort en kontinuerlig kontakt och dialog med de boende.⁷⁵

I visionsdokument Stadsbyggnadsidéen som KF antar 2014 konkretiseras stadsbyggnadsplanen. Här arrangeras två dialogrundor 2011-2012. Den första rundan kartlade 100 åsikter om "Favoritplatser" och "Dåliga platser" på en karta. 30 personer fick chansen att utveckla resonemang kring de markerade platserna.⁷⁶ I den andra omgången har kommunen tagit fram en skiss på idé. Skissen visualiseras på en utställning i en lokal i Alby centrum. 2000 personer besöker "Alby showroom".⁷⁷ Politiker, arkitekter och planerare träffar också näringsidkare, förskole- och skolklasser, föreningar och allmänhet i öppna möten (totalt ca 200 personer) för att samla synpunkter. Ett arkitektkontor förvaltar dialogen och sammanställer synpunkterna. Vi kan också rita en egen version av det framtida Alby i ett mjukvaruprogram och skicka förslaget till förvaltningen.⁷⁸

4.2 Albyberget till salu

Relationen mellan befolkningens och kommunens perspektiv framstår som harmoniska när man går igenom dialogernas resultat. I dessa många forum för dialog nämns dock inte det planerade beslutet att ställa 1300 hyreslägenheter på Albyberget till försäljning sommaren 2012. Under hösten 2012 bildas protestnätverket Alby är inte till salu (AIS) som vill stoppa utförsäljningen. Vintern 2013 bryter en konflikt ut mellan kommunen och protestnätverk där dialog inte förs i de

⁷⁵ Botkyrka kommun 2009, s. 1

⁷⁶ Botkyrka kommun webbsida 4

⁷⁷ Botkyrka kommun webbsida 5

⁷⁸ Botkyrka kommun webbsida 6

institutionella arrangemang som finns, utan i lokal och nationell media. Vi ska i ljuset av denna konflikt diskutera motiven bakom medborgardialoger och dess institutionella arrangemang.

En anledning till att frågan om utförsäljning inte tas upp i de dialoger som pågår är att det kommunala bostadsbolaget Botkyrkabyggen ser det som en fråga om bolagets överlevnad. De äger och förvaltar cirka 11 000 lägenheter 2015 och är den mest dominerande hyresvärderna i kommunen.⁷⁹ En stor andel av lägenheterna byggdes under samma år på 1970-talet och är i stort behov av omfattande upprustning. Bolagets kalkyler visar att hyreshöjningar med upp till 50 procent är att vänta om inte andra medel dyker upp. Frågan blir därför en strategisk utmaning och en prioritet för kommunledningen, särskilt kommunstyrelsens ordförande (KSO). Alternativen som målas upp av KSO, bolagets VD och styrelseordförande är fyra: konkurs, hyreshöjningar, införsel av kommunala eller statliga medel, eller utförsäljning av en andel av fastigheterna för att få in medel för att renovera de övriga. I led med bolagets förslag anser KSO utförsäljning vara det bästa alternativet.⁸⁰

Frågan är politiskt känslig. Utförsäljning av allmännyttan ses som borgerlig bostadspolitik. Många socialdemokrater är kritiska liksom koalitionsparterna i Vänsterpartiet. Dessutom ekar effekter av tidigare utförsäljningar till det som flera respondenter kallar för "slumvärdar". Det avser privata hyresvärdar som anses ha betett sig ansvarslost med resultatet att kvaliteten försämrats och hyror höjts. KSO och bolagets styrelseordförande som är socialdemokrater motiverar därför beslutet med att kommunen bör ha kvar en stark allmännyttig aktör och att utförsäljningen är, givet de finansiella omständigheterna, det bästa beslutet. Det rör sig om väldigt stora summor och kommunen ville inte skjuta till extra medel för renoveringar. Hyreshöjningar kan drabba de resurssvaga i kommunen allt för hårt och bli en budgetfråga då de boende kanske inte klarar av hyrorna. En investeringsvillig, långsiktig och socialt ansvarstagande marknadsaktör i Alby ses också som en gynnsam kraft för utvecklingen av området. KSO meddelar i lokaltidningen att Alby är ett lämpligt område för försäljning som

⁷⁹ Botkyrkabyggen hemsida 1

⁸⁰ Botkyrkabyggen 2012

ett ”led att göra stadsdelen attraktivare”.⁸¹ Hon refererar till den ”brett förankrade” strategin för utveckling och ser insatsen som ett steg i att förverkliga den plan som tagits fram i dialog med Albyborna.

Processerna inför fullmäktiges beslut att pröva en utförsäljning i Alby har alltså pågått sedan 2010. Det enda partiet som reserverar sig är Vänsterpartiet som ifrågasätter kalkyler och föreslår att kommunen tar fram en alternativ finansieringsmodell.⁸² Hur, när och av vem som just Alby ringas in under processen för försäljning är inte tydligt. Ett konsultbolag framhålls som en viktig aktör. De fick i uppdrag av Botkyrkabyggen att undersöka och uppskatta värdet på kommunens fastigheter och ringa in Albyberget som mest attraktivt.⁸³

4.3 Alby är inte till salu: stoppa beslutet

Bland befolkningen i Alby sprids under vår och sommar 2012 rykten om utförsäljningen. Cirka 200 personer dyker upp på ett möte som arrangeras av Hyresgästföreningen. Mötet beskrivs som ett ”folkuppror” i lokaltidningen, stämningen är irriterad och orolig. ”Du är inte drottning här”, säger någon till KSO. En annan kallar henne för ”kolonisations”, som boende i det välmående området Tullinge anses KSO vilja profitera på Alby genom att sälja ut området. Varför har de boende inte blivit tillfrågade innan beslutet fattats, frågar någon. KSO lovar fler informationsmöten och menar ”att det är helt nödvändigt att vi har en öppen dialog med Albyborna i den fortsatta processen”.⁸⁴

De boende på Albyberget får information om utförsäljningen i ett brev från Botkyrkabyggen.⁸⁵ Bolaget arrangerar tre öppna möten efter sommaren. Fritidsledarna Emma och Nabila hör talas om frågan genom ungdomar på en fritidsgård i Alby. De unga är oroliga, erfarenheterna från tidigare utförsäljningar är negativa. Kommer hyrorna höjas, ska det bli bostadsrätter, kan vi bo kvar?

⁸¹ Södra sidan 2012-04-20

⁸² Botkyrka 2012

⁸³ PWC 2012, s.2-3. Hela rapporten och analysen tillgängliggjordes inte av Botkyrkabyggen

⁸⁴ Södra Sidan, 2012-06-15

⁸⁵ Botkyrkabyggen webbsida 2

Tillsammans deltar de på ett möte där bolagets VD och kommunikationschef i en skolmatsal i Alby informerar om att fastigheterna måste säljas för området och bolagets bästa.

Upprörda över situationen överväger fritidsgårdsgruppen alternativen. Ledningen verkar inte vara intresserade av att omförhandla beslutet genom dialog. Någon har hört om att det går att ordna en folkomröstning om 10 procent av väljarna stödjer förslaget att stoppa utförsäljningen, vilket i Botkyrka vid tidpunkten är nästan 6300 personer. På det andra mötet har ett anförande förberetts där Emma som talesperson kräver att kommunen behandlar Albyborna med respekt genom att lyssna på deras röster och omförhandla utförsäljningen, det kanske finns andra alternativ? AIS presenterar protestkampanjen och deltagarna applåderar.⁸⁶ Under hösten 2012 arrangerar AIS stödkonserter, upprättar en Facebook-sida, ordnar en logotyp och skapar arbetsgrupper för att bilda opinion. Fler personer sluter upp i organiseringen: yngre, äldre, män och kvinnor. Det dyker också upp andra unga aktivister från Stockholmsregionens förorter som vill visa sin solidaritet med AIS.

Under hösten arrangerar bostadsbolaget och den lokala socialdemokratiska föreningen dialogmöten i området. AIS uppfattar dessa träffar som informationstillfällen och meningslösa eftersom syftet är att övertala de boende och AIS att utförsäljning är det enda alternativet och det bästa för Alby och Botkyrka. De finner rent av dialogerna som provocerande eftersom de uppfattar argumenten för varför området behöver rustas upp och utvecklas som stigmatiserande.

AIS försöker ta fram olika förslag för hur upprustning kan ske utan utförsäljning. De är intresserade av att föra dialog, men inte utan att kommunen låter sig påverkas. Erfarenheterna av att delta i dialog med kommunen är tämligen negativa. Emma menar att hon ”växt upp med den här skiten”. Under åren har en rad delegationer anlänt till Alby och efterfråga hennes och andra ungas åsikter om olika saker. Men i slutändan är det oklart vad det leder till, menar Emma.⁸⁷ Aktivisterna ser alltså ingen mening med att närvara på de spontana dialoger som arrangeras. Deltagande i de olika etablerade

⁸⁶ ”Alby är inte till salu!” 2012

⁸⁷ Intervju aktivist 3

forumen för dialog hade nog inte haft betydelse. Frågan tas inte upp där.

4.4 Skarp konflikt: auktoritär styrning

Under vintern 2013 finns plötsligt potentiella köpare av fastigheterna på Albyberget och konflikten träder in i en intensiv medial fas. I februari går potentiella köpare en rundtur i området och AIS har köpt bullar till besökarna och vill hälsa dem att över 4000 människor skrivit på mot utförsäljningen. Vid Albyberget möts de av poliser. En helikopter bevakar området. Poliserna följer efter dem för att hindra dem från att träffa besökarna. AIS håller ett tal på Botkyrkabyggens kundcenter: ”Vi hotar inte, vi vill bara berätta att det finns ett motstånd”.⁸⁸ De uppfattar att kommunen inte kommer att föra någon dialog. Istället vänder man sig till medier och driver opinionen i lokal och nationell TV, radio och tidningar.⁸⁹ Under våren och sommaren 2013 förekommer cirka 20 inlägg om frågan bara i Aftonbladet.

Botkyrkabyggen, ledande politiker och tjänstepersoner blir illa berörda av den uppmärksammade mediala debatten. I ljuset av Botkyrkas ambitiösa politik för medborgardialoger framstår hanterandet av protestkampanjen som paradoxal. AIS menar sig ha blivit utmålade som hotfulla då polis tillkallats under deras fredliga manifestationer. Botkyrkabyggens kommunikationschef vilseleder media i syfte att dölja konfrontationer mellan AIS och bolaget.⁹⁰ Insamling av namn till protestlistan förbjuds i kommunägda lokaler.⁹¹ Botkyrkabyggen försöker att anlita en lokalt förankrad social entreprenör att tala AIS till rätta. De anställda på fritidsgården får muntliga tillsägelser om att inte driva kampanjen på arbetstid finansierad av kommunen. Botkyrkabyggens VD menar att det inte är förenligt med kommunens principer att anställda på arbetstid verkar för att undergräva ett demokratiskt fattat beslut.⁹² Vänsterpartiets ledamot i Botkyrkabyggens styrelse upplever sig

⁸⁸ ”Alby är inte till salu” 2013

⁸⁹ Vänsterpartiet Botkyrka, webbsida. Här finns länkar till medieartiklar, inslag i radio och TV samlat.

⁹⁰ SVT 2013-06-17

⁹¹ Kommunen ändrar detta beslut i slutskeden av processen

⁹² Intervju VD Botkyrkabyggen

trakasserad och förföljd under konfliktprocessen, eftersom hon röstar nej till utförsäljning. Bland annat förvägras hon och partiets sekreterare i kommunen att ta del av handlingar som visar andra företags bud på lägenheterna. Botkyrkabyggens VD överväger att polisanmäla ledamoten för att stjäla sekretessbelagda handlingar, trots att hon sitter i bolagets styrelse.⁹³ AIS påpekar också att kommunstyrelsen och bolaget frångår de uppsatta principerna för försäljning: köparen är riskkapitalist till yrket, har ingen erfarenhet av fastighetsförvaltning, köpeskillingen är låg och det finns inget skriftligt avtal på långsiktigt ansvarstagande.⁹⁴

Sista maj 2013 lämnar AIS in en lista på cirka 6500 namn till kommunen. Innan namnlistan behandlats meddelar kommunen bara några dagar senare att avtal skrivits med ”Mitt Alby” som köpare av Albybergets fastigheter. Namnlistan prövas sedan av valnämnden och cirka 2000 namn i listan ogiltigförklaras av olika skäl.⁹⁵ Den 26 juni 2013 återvänder vi till samtalet mellan Emma, väktaren och tjänstepersonen utanför fullmäktigemötet där folkomröstningen kommer att avslås och utförsäljningen godkännas. AIS har samlat ett hundratal personer för att manifesteras sitt missnöje. Polisen har beviljat demonstrationstillstånd och kommunen har anpassat mötesarrangemangen för den väntade folksamlingen. I och utanför lokalen finns poliser, dialogpoliser, civilklädd polis och väktare. AIS överklagar beslutet till förvaltningsrätten. Överklagan avslås våren 2014.⁹⁶

4.5 Gapet mellan retorik och praktik

Det kan argumenteras att utförsäljningen på kort och lång sikt ligger i de boendes intresse. Detta har dock inte utvärderats här. I fokus står medborgardialoger, dess syften och institutionella arrangemang och hur de fungerade under denna konflikt. I konflikten ovan kunde medborgardialog bli ett sätt att hantera den djupa klyfta som uppstår mellan kommunen och medborgarna.

⁹³ Intervju styrelseledamot Botkyrkabyggen (V), Feministiskt Perspektiv 2014-09-02a. Styrelseordförande (S) tillbakavisar dock anklagelserna om trakasserier. Inga kommentarer från VD finns. Feministiskt Perspektiv 2014-09-02b

⁹⁴ Aftonbladet 2013-06-20

⁹⁵ Botkyrka kommun webbsida 7

⁹⁶ Alby är inte till salu 2014. Kammarrätten 2014

Olika världsbilder och åsikter står emot varandra och båda parter gör anspråk på att vilja det bästa för området. De institutionella arrangemangen för dialoger sätts dock ur spel. Frågan tas inte upp i dessa dialoger och forumen utmanövreras. Syftet med de spontana dialogerna under konflikten blir rent instrumentellt: förankra beslutet. KSO är tydlig med att representativ demokrati måste gå först:

Men man måste också respektera den representativa demokratins spelregler. Vår skyldighet som folkvalda är att försöka se till helheten. Samtidigt är det inte alltid som kommunfullmäktiges och medborgarnas förväntningar på hur beslut ska fattas går i takt. Därför håller vi på att se över hur vi kan utveckla formerna för dialog och inflytande.⁹⁷

I efterhand uttalar sig politiker och tjänstepersoner kritiskt till de institutionella arrangemang som finns. De menar dock att dialogen borde ha hanterats bättre i samband med konflikten. Motivet är dock detsamma: att förankra beslutet tidigare hos befolkningen för att undvika protester.

⁹⁷ Intervju KSO (S)

5 Fördjupar medborgardialoger demokratin?

Kan medborgardialoger fördjupa den lokala demokratin? Denna rapport har undersökt motiven bakom medborgardialoger och dess institutionella arrangemang: två omständigheter med betydelse för möjligheterna att fördjupa demokratin genom deliberativt deltagande. Framgångsrika exempel på inbjudet deltagande har dels präglats av jämlikhetsvärden och dels av att de givits en icke-trivial roll i politiska processer. Intentionen med medborgardialoger i nationella policytexter är att de ska fungera som en alternativ kanal för inflytande med syftet att stärka den politiska jämlikheten. Det har dock ständigt funnits en spänning mellan idealet om deliberativt deltagande genom alternativa kanaler och de etablerade valdemokratiska kanalerna: partier, val och den offentliga förvaltningen.

Låt oss sammanfatta vilka institutionella arrangemang och motiv som präglar kommunerna som studerats i denna rapport. Det officiella motivet är att utveckla demokratin genom att bjuda in till dialoger där medborgare ska ges inflytande i olika frågor. Detta förväntas stärka politisk jämlikhet och demokratins effektivitet och legitimitet. Medborgardialoger har fått ett märkbart genomslag i kommunal verksamhet. Det finns lokala politiker som brinner för idealet. I organisationerna finns tjänstepersoner vars funktioner syftar till att, på egen hand eller genom andras inblandning, möjliggöra och genomföra medborgardialoger. Strategier formuleras, kunskap och kapacitet utvecklas och medborgare bjuds in till dialoger.

Utifrån fallstudierna kan vi dra slutsatsen att det finns en myriad olika dialoginitiativ. Det är svårt att uppskatta det totala antalet arrangemang eftersom inga studier gjorts om detta. Det finns olika typer av medborgardialoger. *Reguljära dialoger* förekommer i forum, råd och andra organ som har en permanent plats i organisationen: brukarråd, ungdomsfullmäktige och dialogforum. Här kan deltagarna bjudas in genom öppen inbjudan, väljas ut av ansvariga politiker eller tjänstepersoner, eller utses genom ideella föreningar. Dessa dialoger riktar sig ofta till en specifik målgrupp som unga, pensionärer eller funktionsnedsatta. Vilka frågor som tas upp i dessa forum kan variera. *Spontana dialoger* är punktinsatser i anslutning till konkreta projekt eller kartläggningar av synpunkter om olika verksamheter. Det rör sig om både små och stora frågor. Processerna kan pågå i veckor eller år. De kan handla om eventdialoger i anslutning till större bygg- och utvecklingsprojekt, jubileer och liknande extraordinära satsningar. Det kan röra sig om att utbilda medborgare, eller att kartlägga preferenser kring olika verksamheter. Dialoger kan också initieras för att hantera medborgarprotester eller konflikter.

Möjliggör medborgardialoger deliberativt deltagande och fungerar de som en inflytandekanal i lokala politiska processer? Min bedömning utifrån denna undersökning är, för det första, att det är oklart hur olika sorters medborgardialoger påverkar det politiska beslutsfattandet. För det andra kan medborgardialoger vara farligt för demokratin eftersom verksamheten kan ha en skadlig inverkan på politisk jämlikhet och rollfördelningen i kommunala organisationer. Min tolkning är att detta beror på brister i institutionella arrangemang för, och i maktavares motiv bakom, medborgardialoger.

5.1 Arrangemang för deliberativt deltagande?

Utifrån tankeramen i Fung och Olin Wrights EPG-modell stöder vi på olika inkonsekvenser i fallstudierna gällande institutionella arrangemang för deliberativt deltagande. Dialogerna framstår som triviala arrangemang i relation till etablerade beslutsprocesser. Olika sorters dialoger har visserligen en *praktisk orientering* mot medborgares vardag: skola, vård, omsorg och byggd miljö. Frågan

är dock om dialogerna förändrar vardagen till det bättre för deltagare och medborgare i övrigt. Dialogerna tenderar att *domineras av experter*. Kommunorganisationen utformar agendan, sätter ramarna och förvaltar processerna vilket avgör vilket handlingsutrymme deltagarna får.

Möten som sker i reguljära dialoger är kontinuerliga och dokumenterade i protokoll. I vilken omfattning dessa forum påverkar beslut är inte transparent. När spontana dialoger ligger till grund för visionsformuleringar framgår dialogens resultat i ett dokument. Om, hur och vad i visionen som sedan förverkligas är inte heller transparent. Dialogernas resultat utgörs ofta av tryckta publikationer, visionsdokument eller mötesprotokoll. Vilken status dessa produkter har i den fortsatta beslutsprocessen är inte tydligt. Dialogerna framställs oftast på ett positivt och bekräftande vis. Dialogens produkter ger därför en bild av att det ofta råder harmoni mellan deltagare och förvaltare av dialogen. Dialogens koppling till beslutsprocesser förefaller oftast vara beroende av kommunföreträdarnas intryck av mötena. Ibland kan de bli betydelsefulla i administrativa och politiska förhandlingar, men det finns få mekanismer som garanterar detta. Det delegeras i regel ingen *makt över beslut* till dialogerna. Det finns exempel där deltagarna får påverka mycket avgränsade beslut. Detta kan kallas för "parkbänksproblemet" då deltagandet begränsas till att bestämma färgerna på parkbänkar.⁹⁸

Det förs i regel ingen dokumentation över antalet spontana dialoger. Det är därför inte transparent vilka och hur många som deltagit i olika dialogmöten. Information om dialoger når olika grupper i olika grad eftersom medborgare bjuds in genom både riktad och öppen inbjudan. Politiker och tjänstepersoner beskriver att representativiteten bland deltagarna är skev. Särskilda satsningar görs för att nå barn, unga, äldre och utlandsfödda. Det upplevs också att det är svårt att locka medborgare till dialoger.

Överlag hänger dialoger fritt i det politiska systemet. Det sker sällan *koordinering* mellan olika dialoginitiativ. Kommunerna identifierar själva problem med att resultaten sällan återkopplas till deltagare.

⁹⁸ Fung 2015

”Dialog” definieras som samtal som tenderar att hamna långt ifrån ett *deliberativt ideal*. Den vanligaste formen av kommunikation i medborgardialogerna förefaller vara ensidig och inte ömsesidig. Antingen sprider kommunen information i syfte att förankra förslag eller beslut, eller så inhämtas synpunkter från medborgare utifrån frågor som redan formulerats.

Från ett kritiskt perspektiv kan medborgardialogers otydliga institutionella arrangemang utgöra en fara för både den representativa demokratin och för marginaliserade medborgares välbefinnande. Trots att medborgardialoger är tänkta att fungera som en alternativ kanal för inflytande, har de en otydlig roll i demokratis beslutsprocesser som sällan medger inflytande. I bästa fall blir medborgardialoger triviala och resurskrävande processer.

I sämsta fall kan medborgardialoger bli skadliga för både medborgarna och demokratin. En risk är att de bidrar till mindre transparenta beslutsstrukturer. Rollfördelningen mellan tjänstepersoner och politiker kan hamna i obalans eftersom det ofta är tjänstepersoner som förvaltar dialoger. När dialogdeltagarnas åsikter och preferenser hanteras, från möten till uttolkande protokoll och rapporter, skapas ett handlingsutrymme för dem som råder över översättningsprocessen. När externa aktörer förvaltar dialoger ges de en betydelsefull roll som representanter för medborgares åsikter och perspektiv. De står dock utanför demokratis kedja av ansvarsskyldighet. På så sätt skapas ytterligare ett lager av representation mellan medborgare och politiker.

Trivialitet skapar få incitament för medborgare att lägga tid och kraft på dialoger. Att få tycka till om olika förslag kan inte likställas med att ges ett ökat inflytande i en politisk process. Att endast inhämta råd från medborgare utan att tydliggöra hur råden påverkar verksamheten blir en form av exploatering. Medborgare utnyttjas och bidrar men till slut skapas en trötthetseffekt: vad får vi tillbaka? Detta aktualiserar behovet av att tydliggöra hur medborgares synpunkter hanteras, tas tillvara och återkopplas i den fortsatta beslutsprocessen.

5.2 Paradoxala motiv

De institutionella arrangemangen för medborgardialoger uppmuntrar sällan till ett deliberativt deltagande. Att medborgardialoger ska öka legitimiteten för rådande styre är då i bästa fall en god förhoppning. Om syftet är att förankra eller marknadsföra beslut som redan är fattade kan verksamheten ha skadliga effekter på medborgare. Inbjudet deltagande *mystifierar* då politik istället för att skapa mer insyn och transparens. Förankrande dialoger som syftar till att påverka medborgare bär manipulativa drag. Motiven bakom medborgardialoger framställs av politiker och tjänstepersoner inte alltid som en vilja att uppmuntra till deliberativt deltagande. Istället kan andra instrumentella syften dominera. Politiker och tjänstepersoner kan vara mer intresserade av att påverka medborgares beteende och åsikter än att själva låta sig påverkas.

Vi kan ta två exempel från fallstudierna. I Göteborg präglas motiven bakom dialoger delvis av att vilja hantera konflikter som förväntas uppstå på grund av framtida nerskärningar i välfärden. Dessa motiv inbegriper en världsbild där välfärdens resurser förväntas minska och där medborgare kommer att protestera mot detta. Kommunen efterfrågar då medborgares hjälp att genom dialog ta ett gemensamt ansvar för en samhällsutveckling som sannolikt ökar ojämlikheten. Under konflikten kring utförsäljning av allmännyttan i Alby säger sig makthavare vilja föra dialog med invånarna som berörs. Men intentionen är att övertyga medborgare att acceptera kommunens anspråk på att ha fattat det enda och bästa möjliga beslutet. När aktivisterna hävdar att dialogen bör handla om att omförhandla beslutet, blir ledande politikerns svar att det är den representativa demokratin som gäller.

Medborgardialoger kan alltså fungera som inflytandekanaler för makthavare att påverka medborgare. Dialogen blir då en politisk manöver som riskerar att öka ojämlikheter. Grupper med sämre möjligheter och resurser att se igenom manipulerande motiv har också svårare att stå emot dessa styrtekniker.

5.3 Avslutande diskussion: tre utmaningar

Både den deliberativa och den deltagardemokratiska idétraditionen har formulerats i led med olika jämlikhetsprojekt. Målet har varit att omfördela symboliska och materiella resurser till samhällets marginaliserade grupper. Framgångsrika exempel på inbjudet deltagande och deliberation präglas av att de både har lyckats engagera marginaliserade grupper i beslutsprocesser och att de har bidragit till en jämlik samhällsutveckling. Deltagarna i dessa processer har i samarbete med offentliga aktörer och andra lyckats bli medskapare till att lösa egna vardagsproblem. Detta har i sin tur stärkt legitimiteten för den representativa demokratin.

Deltagardemokratiska och deliberativa idéer har fått genomslag i både partier och förvaltning i svenska kommuner. Fler deltagardemokratiska förkämpar bidrar till fler experiment, bättre kompetens och färdigheter. Men för att åstadkomma deltagandeprocesser som lyckas upprätthålla jämlikhetsvärden över tid och förändra människors vardag till det bättre återstår en rad utmaningar att hantera. Dessa utmaningar rör inte den återkommande frågan om att finna rätt "metoder" för dialoger. Det handlar snarare om *politiska* utmaningar.

En utmaning är hur den politiska jämlikheten kan stärkas i tider då den sociala ojämlikheten ökar. Det svenska samhället i allmänhet och storstäder i synnerhet blir mer socialt polariserade. Ju mer utsatta medborgarna är i sin vardag desto sämre förutsättningar skapas för politiskt deltagande. Social och politisk jämlikhet hänger därför ihop och framgångsrika innovationer för inbjudet deltagande kräver att båda värden eftersträvas av dess förkämpar.⁹⁹ Utmaningen är inte bara att skapa inkluderande och jämlika processer på lokal nivå. Det är lika viktigt att förvandla detta deltagande till något icke-trivialt i det politiska systemet.

Medborgardialogers *trivialitet* är därför en utmaning. Dialogerna har en begränsad inverkan på politiska processer. Hur kan de bidra till att fördjupa demokratin om de inte blir meningsfulla forum för medborgares engagemang? Så länge medborgare inte ser någon mening i att lägga ner tid på dialoger kommer nog inte ett brett stöd för betydelsen av medborgardialoger att uppnås.

⁹⁹ Jfr Fung 2015, s. 7. Diskussionen nedan följer Fungs analys på s 7-9

Deltagandets trivialitet gör att det också finns en *brist på konsensus* kring varför medborgardialoger behövs. Jämfört med vedertagna inslag i demokratin som allmän rösträtt och konkurrerande partier saknas samma enighet om behovet och nyttan av deliberativt deltagande. Detta innebär att förespråkare för inbjudet deltagande inte har en vedertagen berättelse att luta sig emot. Att uppfinna hjulet gång på gång för att bemöta motargument kräver mycket envishet och energi.

Bristen på konsensus kring det deliberativa deltagandets betydelse för demokrati och samhälle leder också till en sval allmän opinion och mobilisering för medborgardialoger. Så länge ett engagemang för inbjudet deltagande inte kan omvandlas till politiskt kapital för förtroendevalda i kommuner och landsting, kommer troligen inte heller hängivna ledare att anamma projektet. Institutionella arrangemang för deliberativt deltagande som lyckas upprätthålla jämlikhetsvärden över tid kräver ett hängivet ledarskap bland politiker och det civila samhällets aktörer. Utan befolkningens stöd uteblir ett sådant nödvändigt ledarskap för ett demokratiseringsprojekt.

Politiken för medborgardialoger har att övervinna trivialitet och politiskt vacklande och samhälleligt stöd. Det är endast med stöd av en bred mobilisering för en deltagande demokrati som det inbjudna deltagandets skadliga effekter kan undkommas. Återgår vi till de inledande dialogerna mellan ungdomar och maktavare präglades situationerna av dålig stämning. I båda situationerna var det ungdomarna som krävde och satte agendan för deltagande och som styrde samtalen. Den dåliga stämningen kan därför uppfattas som en negativ faktor i sammanhanget. Men i själva verket är den ett tecken på att dialogen demokratiseras genom att ramarna för deltagande omformats för att passa ungdomarnas villkor och intressen.

Inbjudet deliberativt deltagande som syftar till att förverkliga medborgares egna projekt måste genomföras på deltagarnas villkor. Detta projekt kräver nog en hel del dålig stämning. Den långa resan mot detta mål har kanske just börjat.

6 Referenser

- Abers, R. N. (2003). Reflections on What Makes Empowered Participatory Governance Happen. I Fung, A. & Wright E. O. (red.) (2003) *Deepening Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. London: Verso
- Amnå, E. (2006). Playing with fire? Swedish mobilization for participatory democracy. *Journal of European Public Policy*, 13(4), 587-606
- Andersson-Ek, M. (2009). *Tillgång till stadens rum: en utvärdering av trygghetsvandringskonceptet*. Göteborg: Göteborgs stad
- Cornwall, A. (2004). Introduction: New democratic spaces? The politics and dynamics of institutionalised participation. *Ids Bulletin-Institute of Development Studies*, 35(2), 1-10
- Dahlstedt, M. (2009). *Aktiveringens politik: demokrati och medborgarskap för ett nytt millenium*. Malmö: Liber
- Davies, J. (2011). *Challenging governance theory: from networks to hegemony*. Bristol: Policy Press
- Edström, N. & Plisch, E. (2005) *En känsla av delaktighet: en studie av underifrånperspektivet i Storstadssatsningen*. Mångkulturellt centrum: Fittja
- Fagotto, E., & Fung, A. (2006). Empowered Participation in Urban Governance: The Minneapolis Neighborhood Revitalization Program. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(3), 638-655
- Fischer, F. (2006). Participatory governance as deliberative empowerment: The cultural politics of discursive space. *American Review of Public Administration*, 36(1), 19-40

- Fridén, A. (2013). *Medborgardialogens förutsättning i praktiken*. I Stenberg, J m.fl. (red) (2013) *Framtiden är redan här: Hur invånare kan bli medskapare i stadens utveckling*: Majornas Grafiska AB, Göteborg
- Fung, A. (2004). *Empowered participation: reinventing urban democracy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Fung, A. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review*, 66, 66-75
- Fung, A. (2015). Putting the Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future. *Public Administration Review*. Publicerad online: 25 FEB 2015
- Fung, A., & Wright, E. O. (red.). (2003). *Deepening democracy: institutional innovations in empowered participatory governance*. London: Verso
- Gilljam, M., Karlsson, D., & Sundell, A. (2010). *Politik på hemmaplan : tiotusen fullmäktigeledamöter tycker om politik och demokrati* . Stockholm: SKL Kommentus
- Habermas, J. (1996a). *Between facts and norms: contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge, Mass.: MIT Press
- Habermas, J. (1996b). *Kommunikativt handlande: texter om språk, rationalitet och samhälle*. Göteborg: Daidalos
- Hansson, E. & Hallberg P. (2011) ”*Dialog och samråd Del 2: Rapport på uppdrag av Göteborgs stadsbyggnadskontor*”. Göteborg: Melicia & VEERA
- Heurgren V. & Magnusson L. (2006) NOBO: Boken om Norra Botkyrka. Falköping: Mångkulturellt Centrum
- Karlsson D. (2014) *SDN-reformen och göteborgarnas nöjdhet med demokrati och service*, kapitel i Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red.): *Brytningstider*. Göteborgs universitet: SOM-institutet
- Karlsson, D., & Gilljam, M. (2014). *Svenska politiker: om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus
- Karlsson, M. (2013). *Covering distance: essays on representation and political communication*. Örebro. Örebro universitet

- Listerborn, C. (2007). Who speaks? And who listens? The relationship between planners and women's participation in local planning in a multi-cultural urban environment. *GeoJournal*, 70(1), 61-74
- Mansbridge, J., Bohman, J., Chambers, S., Estlund, D., Føllesdal, A., Fung, A., . . . Martí, J. I. (2010). The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy. *Journal of Political Philosophy*, 18(1), 64-100
- Montin, S. (1998). *Lokala demokratiexperiment: exempel och analyser*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- Montin, S. (2007). Mobilizing for participatory democracy? The case of democracy policy in Sweden. I T. Zittel & D. Fuchs (red.), *Participatory democracy and political participation can participatory engineering bring citizens back In?* (Vol. Routledge/ECPR Studies in European Political Science, v. 48). New York: Routledge
- Nilsson, T. (2005). *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser*. Lund. Lunds universitet
- Pateman, C. (2012). Participatory Democracy Revisited. *Perspectives on Politics*, 10(01), 7-19
- Purcell, M. (2009). Resisting Neoliberalization: Communicative Planning or Counter-Hegemonic Movements? *Planning Theory*, 8(2), 140-165
- Tahvilzadeh N. (2015a) Understanding Participatory Governance in Urban Politics: Idealist and cynical perspectives on the politics of citizen dialogues in Göteborg, *Urban Research and Practice*. Volume 8, issue 2, pages XX-XX
- Tahvilzadeh N. (2015b) Deltagande styrning: optimistiska och pessimistiska perspektiv på medborgardialoger som demokratipolitik. I Lindholm m.fl. (red.) *Medborgardialog – demokrati eller dekoration? Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen*. Arkus: Klippan
- Tahvilzadeh, N. (2013). *Dialogens politik: demokratiutveckling med förhinder*. I Stenberg, J. m.fl. (red.) (2013) *Framtiden är redan här: Hur invånare kan bli medskapare i stadens utveckling*: Majornas Grafiska AB, Göteborg

- Tahvilzadeh & N., Kings L. (2015) Under pressure: The new politics of invited participation amidst urban planning conflicts. Arbetspapper
- Rosanvallon, P. (2011). *Democratic legitimacy: impartiality, reflexivity, proximity*. Princeton, N.J
- Velásquez, J. (2005). *Förankring och dialog: Kraftspelet mellan planering och demokrati*. (Diss Stockholm Univ , 2005), Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet,, Stockholm.
- Åström, J., & Brorström, S. (2012). Medborgardialog Centrala Älvstaden. Mistra Urban Futures. Chalmers, Göteborg
- Åström, J., & Granberg, M. (2009). *Medborgerligt deltagande och interaktivt beslutsfattande: Kontinuitet och förändring inom fysisk planering*. In G. Hedlund & S. Montin (Eds.), *Governance på svenska*. Lund: Studentlitteratur.

Offentligt tryck och andra dokument

- Alby är inte till salu 2014. Laglighetsprövning 2014-01-13. Dokumentet har erhållits genom ombudet Samson Beshir via e-post 7 maj 2014.
- Botkyrka 2009. Rapport från dialogen om förslag till utvecklingsprogram för Alby 2009-01-21. Dialog och service. Områdesenheten. Botkyrka Kommun
- Botkyrka 2012. Sammanträdesprotokoll 2012-06-04. Kommunstyrelsen, Botkyrka kommun.
- Botkyrka 2013. Förslag till en reviderad strategi för demokrati och delaktighet. Kommunledningsförvaltningen. 2013-12-16 Dnr KS/2013:598. Botkyrka Kommun.
- Botkyrka 2014. Botkyrkas Översiktsplan. Antagen av kommunfullmäktige 22 maj 2014. Botkyrka kommun.
- Botkyrkabyggen 2012. Strategiska beslut för AB Botkyrkabyggen 2012-03-27. Botkyrkabyggen, Tumba

- Budget 2013. Förslag till budget 2013 och flerårsplaner 2014–2015 för Göteborgs Stad. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Göteborgs Stad
- Budget 2015. Förslag till budget 2015 och flerårsplaner 2016–2017 för Göteborgs Stad. Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Feministiskt Initiativ. Göteborgs Stad
- Demokratipropositionen (2001) *Demokrati för det nya seklet*. Regeringens proposition 2001/02:80,
- Göteborg & CO 2012. 1680 idéer om Göteborgs 400-årsjubileum. Tre Böcker Förlag. Göteborg
- Göteborg 2009. Översiktsplan för Göteborg. Övergripande mål och strategier. Strategiska frågor. Inriktning för stadens utveckling. Antagen av Kommunfullmäktige 2009-02-26. Göteborgs stad.
- Göteborg 2014a. Fördjupa demokratin genom att öka medborgarnas möjligheter till inflytande, starkare inflytande för stadsdelsnämnderna i stadsplaneringen samt förslag på e-demokratilösningar. Tjänsteutlåtande Stadsledningsstaben Utfärdat 2014-02-10 Utvecklingsavdelningen. Diarienummer 0933/12. Göteborgs Stad.
- Göteborg 2014b. Delrapport: Inventering av Göteborgs stads resurser och utbildningsbehov inom området medborgardialog. Sammanställning efter en första inventeringsfas hösten 2014. Social resursförvaltning och Stadsledningskontoret, Göteborgs Stad.
- Göteborg 2014c. Rapport 2014: Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg. Göteborgs stad
- Kammarrätten 2014” Beslut 2014-05-06 meddelat i Stockholm. Mål nr 271-14 i Stockholm, Avdelning 6.” Kammarrätten i Stockholm
- PWC 2012. Price-Waterhouse-Coopers ”Förstudie inför avyttring”. Scannade sidor ur rapport. Maj 2012
- Regeringens skrivelse 2013/14:61 (2013) *En politik för en levande demokrati*.
- SDN-Reglemente, 2011. Reglemente för Stadsdelesnämnder. Göteborgs Stad.

SKL 2013. Medborgardialog som del i styrprocessen. Sveriges Kommuner och Landsting.

SOU 1990:44 *Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Allmänna förlaget. 1990

SOU 2000:1 *En uthållig demokrati – Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Fritzes

SOU 2001:48 *Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting. Huvudbetänkande från Kommundemokratikommittén*. Statens offentliga Utredningar. Stockholm

Artiklar, filmer, bloggposter och hemsidor

”Alby är inte till salu!” 2012, Film av Lejla Bibezic, Publicerades den 29 sep. 2012 Åtkomst på webbsida <https://www.youtube.com/watch?v=W9x8cgpmIP4> 2015-05-26

”Alby är inte till salu” 2013. Film av Sebastian Pena. Publicerades den 23 feb. 2013. Åtkomst på webbsida <https://www.youtube.com/watch?v=1NOz0p8yV-Q> 2015-05-26

”Behandla oss inte som djur”, 2012. En film av Anders Morris Rundberg, Leo Palmestål och Pantrarna. Finns att se via youtube på Pantrarnas hemsida <https://pantrarna.wordpress.com/vara-filmer/> . Åtkomst 2015-05-26

”Jag är fan en Panter”, 2014. En film av Anders Rundberg och Leo Palmestål. Finns att se via youtube på Pantrarnas hemsida <https://pantrarna.wordpress.com/vara-filmer/> . Åtkomst 2015-05-26

Aftonbladet 2013-06-20 ”Är det här vad ni kallar demokrati?”

Allelin, M. 2013. Minnen av möten med makten – hur fritidsgården blev av. Bloggpost upplagd 2013-02-25. Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 1:

<http://www.botkyrka.se/naringslivocharbete/jobbaibotkyrka/enlangtifranlagomarbetsplats> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 2:

<http://www.botkyrka.se/kommunochpolitik/sakandupaverka/delta-i-dialogforum/Alby-dialogforum> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 3:

<http://www.botkyrka.se/kommunochpolitik/sakandupaverka/omradesgrupper> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 4.

http://www.botkyrka.se/Alby/framtid_alby/dialogmedmedborgare Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 5:

<http://www.botkyrka.se/Nyheter/Sidor/%C3%96ver-2-000-i-Albydialog.aspx> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 6:

<http://www.botkyrka.se/Alby/framtidalby/dialogermedmedborgare/Bygg-ditt-egget-Alby-med-Minecraft> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrka kommun webbsida 7:

<http://www.botkyrka.se/Nyheter/Sidor/Valn%C3%A4mndens-beslut-om-namninsamling.aspx> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrkabyggen webbsida 1: <http://www.botkyrkabyggen.se/> Åtkomst 2015-05-26

Botkyrkabyggen webbsida 2:

<http://www.botkyrkabyggen.se/CM/Templates/Article/general.aspx?cmguid=e918f363-8994-4ba3-8cdb-63a9adc7cc30> Åtkomst 2015-05-26

Feministiskt Perspektiv 2014-09-02a ”Riksdagskandidaten Nooshi Dadgostar trakasserades av Botkyrkabyggens vd”. Webbsida:

<https://www.feministisktperspektiv.se/2014/09/02/riksdagskandidaten-nooshi-dagdostar-trakasserades-av-botkyrkabyggens-vd/> Åtkomst 2015-05-26

Feministiskt Perspektiv 2014-09-02b ”Botkyrkabyggen tillbakavisar uppgifter om trakasserier”. Webbsida

<https://www.feministisktperspektiv.se/2014/09/02/botkyrkabyggen-tillbakavisar-uppgifter-om-trakasserier/> Åtkomst 2015-05-26

Fullmäktigedebatt i Göteborgs stad, 24 april 2014. Sett via

Webbsändning <http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kommun->

[o-politik/kommunens-organisation/kommunfullmaktige/direktsandning-via-webbtv](#)
Åtkomst 2014-09-05

Papaioannou, T. 2014, "Se debatten om stadens demokratiutredningen". Bloggpost upplagd 25 april 2014 på hemsidan <http://www.nejtrangselskattgbg.se/>. Åtkomst 2015-05-26

Staden vi vill ha, 2014. Svar från partier i Göteborg på Förslagen överst på Medborgaragenda 2014. PDF. Webb sida:
<http://stadenvivillha.se/wp-content/uploads/2014/09/PARTIERNAS-SVAR-PA%CC%8A-FO%CC%88RSLAGEN-vers.9sep..pdf> Åtkomst 2015-05-26

Staden vi vill ha, Webb sida www.stadenvivillha.se Åtkomst 2015-05-26

SVT 2013-06-17 "Kommunikationschef ljög för ABC." Webb sida:
<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/botkyrkabyggen-ljog-for-abc> Åtkomst 2015-05-26

Södra sidan 2012-04-20 "S: Vi vill sälja Albyhusen."

Södra Sidan 2012-06-15 "Folkuppror i Alby."

Vänsterpartiet Botkyrka Webb sida.

<http://botkyrka.vansterpartiet.se/2013/08/28/alby-ar-inte-till-salu-lista-med-pessklipp/>

Intervjuer

Göteborg genomförda 2011 och 2012

Kommunalråd 1 (S)

Kommunalråd 2 (S)

Kommunalråd 3 (MP)

Kommunalråd 4 (V)

Ordförande (S), Byggnadsnämnden

Politisk sekreterare (S)
Tillförordnad kommundirektör
Tjänsteperson 1, Stadsledningskontoret.
Tjänsteperson, 2, Stadsledningskontoret
Tjänsteperson 3, Stadsledningskontoret
Stadsarkitekt
Direktör, Trafikförvaltningen
Direktör, Park- och naturförvaltningen
Chef, S2020
Tjänsteperson, S2020
Utvecklingschef, Angered Stadsdelsförvaltning
Utvecklingsledare, Angered Stadsdelsförvaltning

Botkyrka

KSO (S) 2014-10-28
Ordförande (S) Botkyrkabyggen 2014-09-10
Kommunalråd och styrelseledamot (M) Botkyrkabyggen. 2014-09-23
Styrelseledamot, Botkyrkabyggen. 2014-09-15
Verkställande direktör, Botkyrkabyggen. 2014-08-28
Områdesutvecklare, Alby 2014-09-10
Planerare, Kommunledningsförvaltningen 2014-09-15
Planerare, Kommunledningsförvaltningen 2014-09-15
Demokratiutvecklare, Kommunledningsförvaltningen. 2014-10-28
Aktivist 1. AIS 2014-01-20
Aktivist 2. AIS 2014-01-27
Aktivist 3, AIS 2014-10-30